

SULEVI RIUKULEHTO

Kapeammin, vähemmän, harvemmin:

suuruuden logiikka rasittaa myös maaseutututkimusta

Kirjassaan *Pieni on kaunista* (1973) taloustieteilijä E. F. Schumacher pohtii ansiokkaasti koon ongelmaa. Pääviesti on, että jokaisella toiminnalla on tietty oikea kokonsa. "Kun ryhdymme tositoimiin, tarvitsemme ilmeisesti pieniä yksiköitä, koska toiminta on henkilökohtainen asia". Näin sanoessaan Schumacher ajattelee sellaisia toimia kuin vaikkapa perheen perustaminen tai yksittäisen tehtävän suorittaminen työpaikalla.

Internetin aikakaudellakin on paljon tilanteita, joissa ihminen tai organisaatio voi olla kosketuksissa vain hyvin rajallisen joukon kanssa. Pieni mittakaava on usein tarkoituksenmukainen ja tehokas. Siksi tieteen tekijä rajaa tutkimuskohteensa ja kysymyksensä, ottaa näytteen tai otoksen. Schumacher tunnisti myös toisen ääripään: "kun on kysymys aatteiden maailmasta, periaatteista, etiikasta, rauhan jakamattomuudesta ja ekologiasta, meidän on tunnus-tettava ihmiskunnan yhteenkuuluvaisuus ja toimittava tältä pohjalta." Johtopäätös on selkeä: "Erilaisiin tarkoituksiin tarvitaan erilaisia rakenteita, sekä pieniä että suuria."

Suuruuden logiikka kuitenkin leviää. Sillä on taipumus ulottaa lonkeronsa myös sinne, missä koosta ei ole ratkaisuksi. Suurempi kuppi ja annoskoko, suurempi päiväkotikoulu ja sairaala, suurempi karja ja maatila, suurempi yritys, kunta ja maakunta. Pahimmillaan aiheutuu lisää ongelmia.

Korkeakoulumaailmassa yhdistetään oppiaineita, laitoksia, tiedekuntia, kokonaisia korkeakouluja. Vuoden 2015 alussa seitsemän ministeriä teki tavoitelistaa lähiajan korkeakoulupolitiikaksi: "1. Yliopistot ja ammattikorkeakoulu yhteen, 2. Liian pienet laitokset sekä opetus- ja tutkimusyksiköt pitää lopettaa, 3. Yliopistojen pitää vähentää tutkijoita..." Tämä on suuruuden logiikkaa puhtaimmillaan: lopetetaan pienet toiminnot ja keskitetään sen resurssit sille, jolla jo muutenkin on – suuriksi kokonaisuuksiksi.

Uhka leijuu esimerkiksi maaseutututkimuksen yllä. Yhteiskunnallisen maaseutututkimuksen professuurien kansallinen rahoitus on romahtanut

parissa vuodessa. Rural Studies -koulutusohjelman tulevaisuus on epäselvä. Aluetieteen professori Hannu Katajamäki kirjoittaa Vaasan yliopiston blogissa: "On alkanut pienten alojen karsimisen ja yliopistojen keskinäisen kilpailuttamisen aika. Uusliberalistisen yliopistopolitiikan huumassa on jäänyt huomauttamatta, että on kansallisesti tärkeitä teemoja, jotka ovat yhdelle yliopistolle liian pieniä, mutta Suomelle merkittäviä. Yksi on yhteiskuntatieteellinen maaseutututkimus ja -opetus." ("Yhteiskuntatieteellinen maaseutututkimus on uhattuna." Hannu Katajamäki 21.7.2015)

Maaseutututkimuksen tappioksi koituvat myös maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän rahoituksen, samoin kuin EU:n rakennerahastojen ja Tekes-rahoituksen supistukset. Juuri ne ovat olleet yhteiskunnalliseen maaseutututkimukseen sopivia instrumentteja. Tilanne on erityisen hankala, kun rahoituksen niukkeneminen yhdistyy suuruuden logiikkaan: rahoittajat haluavat entistä suurempia hakemuksia, joissa on paljon kumppaneita laajoina konsortioina. Epäilemättä tällaistakin rahoitusta tarvitaan, mutta yleiseksi periaatteeksi siitä ei ole. "Erilaisiin tarkoituksiin tarvitaan erilaisia rakenteita, sekä pieniä että suuria."

On aloja, joilla pelkkä tutkimuksen käynnistäminen edellyttää satojentuhansien tai jopa miljoonien eurojen alkuponnistusta. Tarvitaan tutkimuslaitteita, laboratorioita ja kalliita aineistoja. Kaikki alat ja aiheet eivät ole sellaisia. Leijonanosa yhteiskunnallisesta ja humanistisesta tutkimuksesta voidaan toteuttaa ilman mittavia laiteinvestointeja ja immateriaalikuluja. Tällaisilla aloilla pahin pullonkaula ei ole tutkimusrahoituksen yksikkökoko, vaan ylipäätään tutkimuksen käyntiin saattaminen.

Jo 1800-luvun poliittiset taloustieteilijät huomasivat, että resurssien keskittämistä on suurta hyötyä, mutta myös paljon haittaa. Entistä suurempi merkitsee samalla entistä kapeammin, vähemmän ja harvemmassa – ehkä jopa hitaammin.

John Kenneth Galbraithin mukaan köyhäkin valtio voi osallistua huippukalliiseen avaruustutkimukseen tai vaikkapa asekilpailuun keskittämällä tarkoin voimavaransa. Samalla se tarkoittaa, että tutkimusta tehdään kapeammin, vain valikoiduista teemoista. Se tarkoittaa, että tuloksia saadaan vähemmän ja harvemmista aiheista. Valmistaa raporttia ei tietenkään makuuteta kaapissa, mutta tutkimuksella, joka olisi voitu toteuttaa parissa vuodessa, on taipumus venyä. Epäilen, että rahoituksen yksikkökoon kasvattaminen kannustaa keino-tekoihin, löyhästi toisiinsa liittyviin näennäiskonsortioihin. Kääntöpuolena on pienten ja tehokkaiden, tutkimuksellisten täsmäiskujen tyrehtyminen.

Suomen kulttuurirahaston suurimmat maakuntarahastot jakavat vuosittain toista miljoonaa euroa. Suuruuden logiikalla se pitäisi kohdistaa yhdelle alalle ja yhteen kärkihankkeeseen. Onneksi niin ei tehdä. Jokainen voi miettiä, kumman vaikuttavuus on parempi: koko potti yhteen vai pienemmissä erissä 30 hankkeelle? On ilmeistä, että resurssin keskittäminen tuottaa ja levittää vähemmän uutta tietoa. Lisäksi se on haavoittuvampaa: kaikki munat ovat yhdessä korissa. Jos kori kaatuu, tuloksia ei saada lainkaan, mutta 29 elinkelpoista tutkimusaihiota on jäänyt kokonaan rahoitusta paitsi. Tämä ei ole kokonaistaloudellisesti järkevää. "Erilaisiin tarkoituksiin tarvitaan erilaisia rakenteita, sekä pieniä että suuria."